

Kurt Hofmans
Roche Madoux 4
5670 Vervies-sur-Viroin

(Foto's: Kurt Hofmans)

HET BELANG VAN DE PROVINCIE LIMBURG VOOR SPRINKHANEN EN KREKELS (*ORTHOPTERA*)

6

De sprinkhanenliefhebber is verwend in Limburg: het is niet alleen de provincie met het hoogste soortenaantal in Vlaanderen maar staat ook op nationaal vlak goed haar mannetje. Bovendien herbergt Limburg enkele soorten die zeer zeldzaam of helemaal niet voorkomen elders in ons land. Minder positief is dat reeds verschillende soorten zijn verdwenen en dat enkele andere op het punt staan te verdwijnen. Voor het behoud van de ons resterende soorten is een actief beheer onontbeerlijk. Wij stellen de sprinkhanen- en krekelfauna van Limburg en haar behoud aan u voor.

VLAANDERENS RIJKSTE SPRINKHANENPROVINCIE

Op het gebied van sprinkhanen en krekels is de provincie Limburg de trots van Vlaanderen. Niet minder dan 38 soorten inheemse sprinkhanen en krekels (Huiskrekel inbegrepen) op een totaal van 39 voor Vlaanderen, werden er waargenomen in de loop van de laatste twee eeuwen (Tabel 1). Dit is ruimschoots meer dan de tweede geklasseerde waarvan 30 soorten bekend zijn: de provincie Antwerpen (Tabel 2). Laatste geklasseerd is de provincie Oost-Vlaanderen met 23 soorten, wat al 15 soorten minder is dan in Limburg.

Ook als we enkel de huidige (= na 1990) sprinkhanen- en krekelfauna beschouwen, prijkt Limburg bovenaan

het lijstje met 33 soorten, 5 eenheden meer dan de provincie Antwerpen. Het soortenaantal van de provincie Limburg heeft dus blijkbaar wel meer eenheden ingeboet dan dat van de provincie Antwerpen.

EEN DERDE PLAATS OP NATIONAAL VLAK

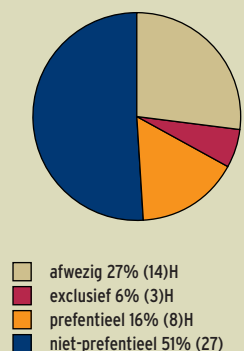
Onmiddellijk rijst de vraag: wat stelt dit aantal voor op nationaal vlak? Wel, verre van slecht. Limburg wordt enkel voorafgegaan door de provincies Luxemburg en Namen die respectievelijk 44 en 43 soorten herbergen. In de provincie Luik werden tot nu toe 34 soorten waargenomen maar dit aantal moet vast hoger liggen.

De provincie Limburg behoudt deze derde plaats ook voor wat de soortenlijst na 1990 betreft. De eerste en tweede plaats worden ingenomen door Luxemburg en Namen met respectievelijk 40 en 38 soorten.

LIMBURGSE SOORTEN

Nog belangrijker dan het soortenaantal is het voorkomen van exclusieve en/of preferentiële soorten (Figuur 1). Zo heeft de provincie Limburg op nationaal vlak 3 soorten die enkel en alleen in deze provincie zijn waargenomen (Figuur 1). Het zijn als het ware «Limburgse soorten»: de Zadel sprinkhaan (*Ephippiger ephippiger*), de Kleine wrattenbijter (*Gampsocléis glabra*) en de Klapper sprinkhaan (*Psophus stridulus*).

Figuur 1: Sprinkhanen in Limburg

Tabel 2: Klasement van de Belgische provincies in functie van het aantal soorten sprinkhanen en krekels dat er is waargenomen, ingevoerde soorten niet inbegrepen met uitzondering van de Huiskrekel (*Acheta domestica*): totaal aantal soorten, na en voor 1990.

Klass.	Provincie	Totaal aantal soorten	Na 1990	Vòòr 1990
1	Luxemburg	44	40	39
2	Namen	43	38	39
3	Limburg	38	33	33
4	Luik	34	29	29
5	Antwerpen	30	28	26
6	Henegouwen	28	25	21
7	West-Vlaanderen	28	24	26
8	Vlaams Brabant	27	20	21
9	Oost-Vlaanderen	23	19	18
10	Waals Brabant	22	16	17
11	Brussels Gewest	21	12	17

Zadel sprinkhaan

Tabel 1: De sprinkhanen en krekels (Orthoptera) van de provincie Limburg, vroeger en nu.

Nº	Saltatoria	Nederlandse naam	Voorkomen in België	Statuut in Vlaanderen	Voorkomen in Limburg	Voor 1980	Na 1980
	ENSIFERA	LANGSPRIETEN					
	<i>Tettigoniidae</i>	Sabelsprinkhanen					
1	<i>Conocephalus dorsalis</i>	Gewoon spitskopje	A	NB	AA	*	*
2	<i>Conocephalus discolor</i>	Zuidelijk spitskopje	VZ	NB	ZZ	*	
3	<i>Decticus verrucivorus</i>	Wrattenbijter	ZZ	U	U	*	
4	<i>Ephippiger ephippiger</i>	Zadelsprinkhaan	ZZ	Z	Z	*	*
5	<i>Gampsocleis glabra</i>	Kleine wrattenbijter	U	U	U	*	
6	<i>Leptophyes punctatissima</i>	Struiksprinkhaan	VZ (L)	Z	VZ (L)	*	*
7	<i>Meconema thalassinum</i>	Boomsprinkhaan	A	NB	VZ	*	*
8	<i>Metrioptera brachyptera</i>	Heidesabelsprinkhaan	VZ (L)	Z	VA	*	*
9	<i>Metrioptera roeselii</i>	Greppelsprinkhaan	VZ (L)	K	ZZ	*	
10	<i>Phaneroptera falcata</i>	Sikkelsprinkhaan	VZ (L)	NB	VZ	*	
11	<i>Pholidoptera griseoptera</i>	Bramesprinkhaan	A	NB	VZ (L)	*?	*
12	<i>Platycleis albopunctata</i>	Duinsabelsprinkhaan	Z	B	U	*	
13	<i>Tettigonia viridissima</i>	Grote groene sabelsprinkhaan	AA	NB	AA	*	*
	<i>Gryllidae</i>	Krekels					
14	<i>Acheta domestica</i>	Huiskrekel	I	I	I		
15	<i>Gryllus campestris</i>	Veldkrekel	Z	Z	VA	*	*
16	<i>Nemobius sylvestris</i>	Boskrekel	VZ	Z	VA	*	*
	<i>Gryllotalpidae</i>	Veenmollen					
17	<i>Gryllotalpa gryllotalpa</i>	Veenmol	VZ (L)	B	Z	*	*
	CAELIFERA	KORTSPRIETEN					
	<i>Acrididae</i>	Veldsprinkhanen					
18	<i>Chorthippus albomarginatus</i>	Kustsprinkhaan	Z	Z	VZ	*	*
19	<i>Chorthippus biguttulus</i>	Ratelaar	A	NB	AA	*	*
20	<i>Chorthippus brunneus</i>	Bruine sprinkhaan	AA	NB	AA	*	*
21	<i>Chorthippus mollis</i>	Snortikker	Z	K	A	*	*
22	<i>Chorthippus montanus</i>	Zompsprinkhaan	VZ (L)	K	VZ (L)	*	*
23	<i>Chorthippus parallelus</i>	Krasser	AA	NB	AA	*	*
24	<i>Chrysocraon dispar</i>	Gouden sprinkhaan	VA	Z	ZZ	*	
25	<i>Gomphocerus rufus</i>	Rosse sprinkhaan	Z	MUB	ZZ	*	
26	<i>Locusta migratoria</i>	Europese treksprinkhaan	U	U	U	*	
27	<i>Myrmeleotettix maculatus</i>	Knopsrietje	VZ (L)	NB	A	*	*
28	<i>Oedipoda caerulea</i>	Blauwvleugel	VZ (L)	K	VZ (L)	*	*
29	<i>Omocestus rufipes</i>	Negertje	VZ (L)	Z	VA	*	*
30	<i>Omocestus viridulus</i>	Wekkertje	VZ	K	VA	*	*
31	<i>Psophus stridulus</i>	Klappersprinkhaan	U	U	U	*	
32	<i>Stenobothrus lineatus</i>	Zoemertje	Z	MUB (U?)	ZZ	*	*
33!	<i>Stenobothrus stigmaticus</i>	Schavertje	Z	B	U?	*	*
34	<i>Stethophyma grossum</i>	Moerassprinkhaan	VZ (L)	K	VZ (L)	*	*
	<i>Tetrigidae</i>	Doornsprinkhanen					
35	<i>Tetrix ceperoi</i>	Duindoortje	ZZ	K	Z	*	
36	<i>Tetrix subulata</i>	Zeggedoortje	AA	NB	VA	*	*
37	<i>Tetrix tenuicornis</i>	Kalkdoortje	VZ (L)	B	Z	*	
38	<i>Tetrix undulata</i>	Gewoon doortje	AA	NB	AA	*	*

Legende: U: Uitgestorven; ZZ: zeer zeldzaam; Z: zeldzaam; VZ: vrij zeldzaam; VA: vrij algemeen; A: algemeen; AA: zeer algemeen; L: lokaal; I: ingevoerd; MUB: met uitsterven bedreigd; B: bedreigd; K: kwetsbaar; NB: momenteel niet bedreigd.

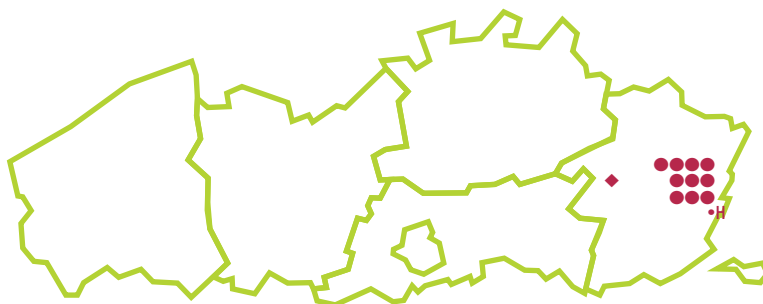
Schaduwzijde is dat momenteel enkel van eerstgenoemde nog populaties voorkomen. De 2 andere soorten zijn sinds geruime tijd verdwenen en de kans dat ze opnieuw zullen worden waargenomen, is uiterst klein vermits ze het in aangrenzende streken in onze buurlanden ook bijzonder slecht doen.

De trots van Limburg is dus de Zadelsprinkhaan. Deze soort is nog nooit elders in ons land waargenomen (Figuur 2 en 3) en ook in onze buurlanden is ze overal zeldzaam, uitgenomen in Frankrijk. De verantwoordelijkheid voor het behoud van de Zadelsprinkhaan in ons land, ligt dus volledig in Limburgse handen. Het gaat echter zeker niet slecht met deze soort die door Frans Verstraeten op nog een redelijk aantal plaatsen werd vastgesteld. In verschillende van deze terreinen wordt overigens ook beheer uitgevoerd waardoor het warme karakter van de heidevelden behouden blijft, wat essentieel is voor de Zadelsprinkhaan. De soort leeft echter op struikjes zodat deze niet systematisch verwijderd mogen worden.

Voor Vlaanderen is het voorkomen van de Rosse sprinkhaan (*Gomphocerus rufus*) (Figuur 4) in Limburg ook uniek: enkele kleine populaties in de Voerstreek vormen de noordgrens van het Europees areaal die ook door het zuiden van Nederland loopt. Een laatste soort die in Vlaanderen enkel in Limburg voorkomt is het Zoemerijtje (*Stenobothrus lineatus*) (Figuur 5). Deze typische kalkgraslandsoort heeft haar enige populatie in een zeer droog en warm heideveld. De laatste jaren gaat het er echter slecht mee, in 1999 kon zelfs geen enkel exemplaar worden gevonden! Gelukkig werden in 2000 toch weer enkele individuen waargenomen zodat er hoop is.

VOORAL IN LIMBURG

Daarnaast bezit Limburg ook enkel soorten die hier hun belangrijkste en/of grootste aantal populaties hebben. Voor Vlaanderen zijn dat niet minder dan 14 soorten. De meeste hiervan zijn typische heidesoorten van natte en/of droge heide: de Snortikker (*Chorthippus mollis*), het Knosprietje (*Myrmeleotettix maculatus*), het Negerijtje (*Omocestus rufipes*), de Veldkrekkel (*Gryllus campestris*), de Sikkelsprinkhaan (*Phaneroptera falcata*) die ook wel in andere biotopen te vinden is, de Heidesabelsprinkhaan en de Zompsprinkhaan. Ook de Boskrekkel is het best vertegenwoordigd in Limburg waar we hem vooral kunnen aantreffen aan de rand van heidevelden. Maar het is niet enkel in de heidevelden dat Limburg de

Figuur 2: Zadelsprinkhaan in Limburg.

(• t/m 1950, ◆ 1951-1980, ■ 1981-1990, ● vanaf 1990)

belangrijkste Vlaamse populaties herbergt. Zo heeft de Blauwvleugel (*Oedipoda caerulea*) in de provincie Limburg haar belangrijkste populaties op steenkoolterreinen, wordt het Kalkdoortje (*Tetrix tenuicornis*) bijna uitsluitend aangetroffen op kalkrijke terreinen langs de Maas en vindt men nog in relatief veel ruige en zeer natte terreinen de Moerassprinkhaan (*Stetophyma grossum*).

Twee soorten die in Limburg hun belangrijkste populaties hadden, zijn nu volledig uit de provincie verdwenen: de Wrattenbijter (*Decticus verrucivorus*) en de Treksprinkhaan (*Locusta migratoria*). Beide soorten waren gebonden aan grote complexen van afwisselend droge en natte heide.

Al bij al is de provincie Limburg van groot belang voor het behoud van een belangrijk aantal sprinkhanen en krekels in Vlaanderen.

Op nationaal vlak is die belangrijkheid iets geringer maar toch speelt Limburg voor de Heidesabelsprinkhaan, de Veldkrekkel, het Snortikkertje en de Zomp-

Figuur 3: Zadelsprinkhaan (*Ephippiger ephippiger*)

Figuur 4: de Rosse sprinkhaan
(*Gomphoceris rufus*)

Figuur 5: het Zoemertje
(*Stenobothrus lineatus*)

sprinkhaan een hoofdrol. Ook voor het Knopsrietje, de Blauwvleugel en het Negertje, drie soorten die wat algemener zijn op landniveau, is deze rol ook niet onbelangrijk.

NIET AL ROZEGEUR EN MANESCHIJN

Als we het huidige soortenaantal vergelijken met het vroegere aantal soorten in Limburg dan merken we dat dit sterker is teruggelopen dan bijvoorbeeld in de provincie Antwerpen waar het soortenaantal slecht 2 een-

heden heeft ingeboet. Liefst 6 soorten zijn naar alle waarschijnlijkheid van het Limburgs territorium verdwenen. Erg is dat het nu net de interessantste soorten zijn, de soorten die Limburg zo uniek maakten: de Klappersprinkhaan, de Kleine wrattenbijter, de Wrattenbijter, de Duinsabelsprinkhaan (*Platycleis albopunctata*), de Treksprinkhaan en naar alle waarschijnlijkheid dus ook het Schavertje (*Stenobothrus stigmaticus*). Dit is een zeer negatieve balans!

Redenen zijn ondermeer de sterke inkrimping van het heideareaal en de verruiging van de overgebleven heidevelden. Van de zowat 71 000 ha heidegronden uit 1842 blijken er momenteel zowat 15 000 ha overgebleven te zijn. Het betreft slechts enkele grotere gebieden, maar vaak ook kleine restanten temidden van andere landschapstypen. Ook in de grote aaneengesloten gebieden hebben bovenvernoemde soorten zich niet kunnen handhaven. In deze gebieden is na het wegvallen van de begrazing, weinig tot helemaal geen beheer meer gevoerd. Hierdoor konden de heidestruiken flink uitgroeien en hebben vooral ook de grassen de heide overwoekerd. Kale open stukken werden hierdoor zeer zeldzaam, heide met een hoge en dichte kruidvegetatie juist heel algemeen. Het warme en droge micro-klimaat werd hierdoor op vele plaatsen vervangen door een veel vochtiger en frisser micro-klimaat wat uiteindelijk noodlottig werd voor bovenvernoemde soorten. Ook de variatie in vegetatiestructuur kreeg harde klappen wat ook een belangrijke factor voor het verdwijnen van die soorten geweest is.

RODE-LIJSTSOORTEN

In de voorlopige atlas (Decler *et al.*, 2000) werd een voorlopige «Rode Lijst» opgenomen van de sprinkhanen en krekels in Vlaanderen. Leuk om eens na te kijken hoeveel Rode-Lijstsoorten in Limburg voorkomen (zie ook Tabel 1).

Limburg telt 4 soorten die in Vlaanderen «uitgestorven» zijn: Wrattenbijter, Kleine wrattenbijter, Europese treksprinkhaan en Klappersprinkhaan. Daarnaast zijn er 2 soorten die de titel «met uitsterven bedreigd» dragen. Het gaat om de Rosse sprinkhaan en het Zoemertje. Vervolgens komen of kwamen in de provincie 4 «bedreigde» soorten voor: Duinsabelsprinkhaan, Schavertje, Veenmol en Kalkdoortje. De 2 eerst geciteerde komen momenteel niet meer in Limburg voor. Overigens zijn 7 soorten die in Limburg nog rondhuppelen

«kwetsbaar» in Vlaanderen: Greppelsprinkhaan, Snortikker, Zompsprinkhaan, Blauwvleugel, Wekkertje en Duindoortje. Tot slot dragen 8 soorten het statuut «zeldzaam»: Zadel-, Struik-, Heidesabel-, Kust- en Gouden sprinkhaan, Veld- en Boskrekel en Negertje. Al bij al een behoorlijke lijst. Al de overige soorten zijn momenteel niet bedreigd.

NIEUWKOMERS VOOR LIMBURG

Er zijn echter ook soorten die hun areaal uitbreiden en het is zo dat de laatste 3 decennia niet minder dan 7 soorten als nieuw genoteerd werden voor de provincie Limburg. Het is echter moeilijk uit te maken of deze soorten zich recent daadwerkelijk hebben uitgebreid. Immers, de laatste twintig jaar is er veel intensiever naar sprinkhanen en krekels gezocht in Limburg dan voorheen. Dit hebben we voornamelijk te danken aan Frans Verstraeten die een groot deel van de provincie als het ware heeft uitgekamd (zie o.a. Verstraeten, 1992). Hierbij heeft hij ook vele gebieden aangedaan waar vroeger nauwelijks gegevens van bestonden. Een soort kan dus best al lang aanwezig geweest zijn op een bepaalde plaats maar is er voorheen nog niet ontdekt geweest.

Mogelijk is de Rosse sprinkhaan in dat geval. Niet ver van de enige Limburgse vindplaats leeft ook een Nederlandse populatie die reeds jaar en dag gekend is. Ook is de kans groot dat het Kalkdoortje, het Duindoortje (*Tetrix cepei*) en de Greppelsprinkhaan (*Metrioptera roeseli*) lange tijd aan het oog van de sprinkhanenliefhebbers ontsnapt zijn en hoe lang dat de Gouden sprinkhaan (*Chrysocraon dispar*) al aanwezig was in de Zijpbeek blijft een raadsel. Van de kalkgraslanden weten we min of meer zeker de Gouden sprinkhaan er zich gevestigd heeft in 1992 (Hofmans *et al.* 1989; Hofmans, 1992).

Voor de Sikkelsprinkhaan en het Zuidelijk spitskopje (*Conocephalus discolor*) is de recente uitbreiding wel goed gedocumenteerd (Hofmans, 1993; Kleukers *et al.*, 1996). Wijzelf zijn getuigen geweest van de recente uitbreiding van beide soorten in het zuiden van het land. De Sikkelsprinkhaan (Figuur 6) bijvoorbeeld was begin jaren 80 slechts van enkele zeer schaarse vindplaatsen in Belgisch Lotharingen en een enkele plaats in de Viroinvallei gekend. Jarenlang was de Sikkelsprinkhaan aanwezig op die ene plaats in de Viroin ondanks dat we intensief gezocht hebben op vele andere plaatsen. Pas in

Figuur 6: de Sikkelsprinkhaan (*Conocephalus discolor*)

1990 hebben we ze voor het eerst ook op een andere plaats gezien waar we sinds lang intensief inventariseren. In 1992 was het hek van de dam: we vonden ze meer en meer op andere kalkgraslanden. Daarna kwamen er ook waarnemingen binnen vanuit andere landstreken en zagen we ze voor het eerst op de Teut in 1995 waar ze een mooie populatie heeft uitgebouwd. Momenteel is ze te vinden op de meeste heidevelden en is ze ook al in andere milieu's waar te nemen.

Voor het Zuidelijk spitskopje is het min of meer hetzelfde verhaal. Deze soort werd zelfs nog niet vermeld door Verstraeten (1992) in zijn overzicht van de sprinkhanen en krekels van de provincie Limburg. Ze werd voor het eerst ontdekt in 1994 in de Maasvallei (DECLER, 2000). Het is echter een zeer goede vlieger die zich bijzonder snel uitbreidt zodat het niet onwaarschijnlijk is dat het Zuidelijk spitskopje nu al op verschillende plaatsen langs de Maas, gewoonlijk in relatief vochtige ruittekruidentvegetaties is aan te treffen.

OPNIEUW DE GOEDE KANT UIT

We zagen dat verschillende soorten reeds zijn uitgestorven terwijl enkele andere op het punt staan te verdwijnen (zie onder). Nog andere soorten boeren eveneens achteruit maar bij hen is die achteruitgang veel minder zorgwekkend maar dient wel in de gaten gehouden te worden. Al bij al een negatieve balans die zo snel mogelijk moet worden omgebogen in een positieve evolutie.

Zij het dat enkele soorten zich spontaan uitbreiden, staat het vast dat voor de uitbreiding van de meeste andere soorten sprinkhanen en krekels grote inspanningen zullen moeten geleverd worden en zeker voor het behoud van de interessantste onder hen. Met het verwijderen van dichte struik- en boomopslag, maaïen, begrazen en plaggen moeten de meeste heideterreinen weer aantrekkelijk gemaakt worden voor onze sprinkhanen en krekels en voor insecten in het algemeen.

Nu, dat zijn in Limburg geen holle woorden gebleven en de drie laatste decennia is er op verschillende heidevelden op relatief grote schaal beheer gevoerd. Bijvoorbeeld op de Ten Haagdoornheide, de Teut, de Mechelse Heide, De Maten, het Hageven en nog vele andere terreinen. De sprinkhanen en krekels zijn niet onverschillig gebleven voor deze beheersingrepen. Soorten die erg zeldzaam waren geworden op de heide zoals Blauwvleugel en Veldkrekkel, breiden zich de laatste jaren gevoelig uit. Vele andere, minder schaarse soorten profiteren eveneens van de beheerswerken: Knopsrietje, Snortikker, Bruine sprinkhaan, Heidesabelsprinkhaan ... We zitten dus duidelijk op de goede weg.

Wel moet er opgelet worden dat het gebied voldoende gevarieerd blijft en dat er steeds plekken met een hoge en dichte kruidvegetatie, alleenstaande struikjes en bossen aanwezig blijven wat het soortenaantal van onze heidecomplexen op een hoog niveau houdt.

HET BEHOUD VAN DE ZELDZAMERE SOORTEN, EEN DRINGENDE NOODZAAK

Naast het feit dat er al 6 soorten uit de provincie verdwenen zijn, herbergt Limburg ook enkele soorten die er zeer zeldzaam zijn en waarvan sommige zich zelfs op de rand van uitsterven bevinden. Vier soorten verkeren in dit geval en ze worden in Limburg momenteel in minder dan 5 x 5 km hokken aangetroffen: Zuidelijk spitskopje, Greppelsprinkhaan (*Metrioptera roeseli*), Veenmol (*Gryllotalpa gryllotalpa*) en Zoemertje. Voor het behoud van deze soorten moet snel soortgericht beheer gevoerd worden op hun laatste Limburgse vindplaatsen. Daar eerstgenoemde in volle uitbreiding is en ze in vele soorten ruige en relatief vochtige milieus gevonden kan worden zijn volgens ons geen speciale maatregelen te nemen. De kans is immers groot dat ze weldra op veel plaatsen in Limburg kan worden aangetroffen tenminste als de klimaatsverbetering van de laatste jaren zich doorzet.

De Greppelsprinkhaan die in gelijkaardige milieus kan worden aangetroffen, breidt zich echter niet zichtbaar uit. Voor deze soort geldt overigens dat ze maaïen of begrazen slecht verdraagt. Het behoud van niet jaarlijks gemaaide ruigten, vooral op bermen of in grachten, haar voorkeurbiotopen, is van levensbelang voor deze sabelsprinkhaan.

De Veenmol heeft een zeer aparte ecologie die haar behoud zeker niet vergemakkelijkt. Ze wordt voornamelijk aangetroffen in zandige en dikwijls relatief vochtige moestuintjes. Hier kan ze overigens flink wat schade berokkenen aan de wortels van geteelde planten wat ze weinig populair maakt bij de eigenaars van hun laatste vindplaatsen. Het oprichten van een heus tuinreservaat of praten met de eigenaars zou hier eventueel een oplossing kunnen bieden!

Het Zoemertje is weer een heel ander verhaal. Deze mooie veldsprinkhaan komt in Limburg nog op slechts één plaats voor. Hier wordt ze overigens niet jaarlijks waargenomen wat haar toestand in deze provincie kritiek maakt. Het is een uitgesproken warmte- en droogteminnende soort die gebaat is bij het openkappen van haar biotoop. Overigens verkiesst ze een kortgrazige vegetatie met vele open onbegroeide plekken. Voor deze soort is een actief en vrij intensief beheer dus onontbeerlijk. Wel dient op zo'n kleine vindplaats de uiterst belangrijke stelregel het ganse gebied nooit in één keer aan eenzelfde beheersgreep te onderwerpen, tot in de puntjes gerespecteerd te worden. Het best kan de plaats waar het laatst individuen werden waargenomen, min of meer onaangeroerd blijven maar moet in de aanpalende delen de kruidvegetatie opnieuw worden opengemaakt en opdringere struiken en bomen weggehaald. Wij weten uit ervaring dat maaïen (van kalkgraslanden dan) in maart, goede resultaten oplevert voor het Zoemertje.

Tot slot moet ook de laatste vindplaats van het Schavertje niet worden opgegeven. De soort is er enkele jaren geleden nog waargenomen. Hier moet begonnen worden met het verwijderen van het te veel aan struik- en boomopslag. Wel moet ervoor gezorgd worden dat een aantal kleine struikjes aanwezig blijven van bijvoorbeeld struikheide, brem of gaspeldoorn. Nadien moet ook de grasvegetatie onder handen worden genomen. Ook het Schavertje houdt van een relatief korte vegetatie met open onbegroeide plekken. Van de soort is geweten dat ze zeer goed begrazing verdraagt.

MET BEIDE VOETEN OP DE GROND

Dat met het gepaste beheer onze sprinkhanen- en krekelfauna weer op niveau kan worden gebracht staat buiten kijf. Het is zelfs mogelijk om de populaties van onze meest zeldzame soorten weer op peil te brengen en het aantal populaties te doen uitbreiden. Dat blijkt uit het lange termijnbeheer dat werd uitgevoerd in enkele kalkgraslanden in de Viroinstreek. Zo zijn Zoemertje, Bosdoortje (*Tetrix bipunctata*), Rosse- en Steppesprinkhaan (*Chorthippus vagans*) enkele voorbeelden van sprinkhanen die zich de laatste jaren gevoelig hebben uitgebreid in beheerde kalkgraslanden.

Wel moeten we realistisch blijven en beide voeten op de grond houden. Verdwenen soorten terugwinnen is een totaal andere zaak. De meeste van de sinds lang verdwenen soorten zijn elders in naburige streken in binnen- of buitenland ook verdwenen of heel zeldzaam geworden. De kans is dan ook vrijwel nihil dat ze ooit nog zullen terugkomen. Beheren voor zulke soorten zou dan ook fout zijn!

Heidevelden en stuifduinen weer uitbreiden eventueel ten koste van aangeplant dennenhout en het openmaken van de warmste en droogste stukken op niet te kleine schaal, kan echter wel van nut zijn. Zo zijn er in de Zijpbeek te Lanaken, waar in de loop van deze eeuw een twintigtal soorten sprinkhanen en krekels werden waargenomen, plaatsen waar de zandgrond bezaaid is met talrijke verspreidliggende, lichtgekleurde keien. Deze zone is bijzonder warm en droog en dus uiterst geschikt voor sprinkhanen. Als dergelijke plaatsen opnieuw worden opengemaakt en gehouden dan zijn positieve effecten verzekerd. Je weet maar nooit of er hier iets nieuws opduikt.

Het lijkt ons overigens ook absoluut niet relevant om soorten te gaan herintroduceren. Veel beter kunnen de massa's geld die hier worden ingestopt en de bergen energie dat die opslorpt (voor een uiterst mager resultaat) besteed worden in het opnieuw aantrekkelijk maken van heidevelden voor de nog aanwezige kenmerkende plante- en diersoorten. Op dat gebied is er in de provincie Limburg als elders in Vlaanderen immers nog hopen werk te verrichten.

REFERENTIES

- DECLEER, K., H. DEVRIESE, K. HOFMANS, K. LOCK, B. BARENBRUG & D. MAES, 2000. Voorlopige atlas en « Rode Lijst » van de sprinkhanen en krekels van België (Insecta, Orthoptera). Werkgroep Saltabel i.s.m. I.N. en K.B.I.N., Rapport Instituut voor Natuurbehoud 2000/10. Brussel. 75p.
- HOFMANS, K., 1992. Kalkgraslanden als biotoop voor sprinkhanen en krekels. *Wielewaal* 58: 81-86.
- HOFMANS, K., 1993. L'extension récente de la sauterelle à ailes en faux (*Phaneroptera falcata*) dans la région du Viroin (province de Namur, Belgique) et dans la pointe de Givet (département des Ardennes, France). *L'Erable* 17 (3): 7-12.
- HOFMANS, K., B. BARENBRUG & T. BACKELJAU, 1989. The non-Tetrigid Saltatoria (Insecta) of the Belgian chalk grasslands. *Comptes-rendus du Symposium Invertébrés de Belgique* (25-26 nov. 1988, Bruxelles). Institut royal des Sciences naturelles de Belgique, Bruxelles. 257-263.
- KLEUKERS, R., K. DECLEER, E. HAES, P. KOSHOM & B. THOMAS, 1996. Recent expansion of *Conocephalus discolor* (Thunberg) (Orthoptera: Tettigoniidae) in Western Europe. *Entomologist's Gazette* 47: 37-49.
- VERSTRAETEN, F. 1992. Sprinkhanen in Limburg vroeger en nu. *LIKONA* jaarboek 1992: 36-41.